

AFRIKAANS HUISTAAL
GRAAD 10, 11 & 12
2020

TAALSTRUKTURE EN WENKE
(volgens KABV)
Vraestel 1

Om goed te vaar in Vraestel 1, moet jy die inligting wat in hierdie boekie voorkom, ken en kan toepas. Jy **KAN** en **MOET** vir elke toets en eksamen die wenke deurwerk en die taalstrukture **LEER**.

AFDELING A: LEESBEGRIP

Jy sal vrae oor die volgende **teksoorte** moet beantwoord: transaksionele tekste/prosatekste en visuele tekste (grafieke, diagramme, tabelle, spotprente, ens.)

TRANSAKSIONELE TEKS/PROSATEKS

Jy moet die volgende kan doen:

- ✓ Onderskei tussen feite en menings met motivering

Feit: iets wat werklik plaasgevind het. Onomstootlik bewys. Wat vasstaan. 'n Stelling wat bewys kan word (bv. dit wat ooggetuies sê; gebaseer op navorsing, aanhalings, statistieke, ens.)

Mening: Opinie/lemand se sienswyse (subjektief) Oordeel of oortuiging sonder dat dit noodwendig kennis van die saak veronderstel. Iets wat nie bewys kan word nie of nog nie bewys is nie, maar beweer word. Dit bevat gewoonlik die woorde "moontlik, miskien, dalk, vermoedelik, glo, waarskynlik," ens. of dit is die siening van een persoon.

- ✓ Voorspellings
- ✓ Afleidings uit die teks
- ✓ Geïmpliseerde betekenisse
- ✓ Stereotipering
- ✓ Teikenleser, doel, struktuur en taalgebruik in tekste
- ✓ Die betekenis van woorde en beelde binne konteks
- ✓ Die vind van toepaslike inligting en besonderhede in tekste
- ✓ Hoe die keuse van inligting/woorde betekenis beïnvloed
- ✓ Persoonlike response op tekste
- ✓ Die impak wat lettertype en -grootte, hoofopskrifte en onderskrifte op die betekenis van 'n teks het
- ✓ Die verband (ooreenkoms of verskil) tussen die transaksionele teks/prosatekste en die visuele teks

Wenke vir die beantwoording van die begripstoets:

1. Lees die titel goed en probeer voorspel waaroor die teks handel.
2. Snellees die teks om te verstaan waaroor dit gaan.
3. Lees al die vrae met aandag en merk sleutelwoorde met 'n potlood op die vraestel.
4. Lees die teks weer deur en maak aantekeninge met 'n potlood op die vraestel.
5. Skryf 3-4 kernwoorde in die kantlyn by elke paragraaf neer om die inhoud van die paragraaf saam te vat.
6. Lees om die **doel** van die teks en die vrae te verstaan. Moenie dat onbekende woorde jou ontstel nie. Probeer raai wat die woorde in konteks beteken, kyk of die woord nie met Engels ooreenkom nie, verdeel die woord in lettergrepe en kyk of jy nie gedeeltes daarvan verstaan nie.
7. Jy mag dink jy mors tyd, maar as jy die vrae begin beantwoord voordat jy die leesstuk en vrae regtig verstaan, mors jy regtig tyd.
8. Merk nou al die vrae wat meer as een punt tel, met 'n glimpen.
9. Merk ook spesifieke instruksies in vrae, bv. "een woord"/"aanhaling"/"twee volsinne"/"opeenvolgende woorde", ens.
10. Lees nou weer elke vraag met aandag en soeklees die teks vir die spesifieke inligting. (As jy met 'n vraag sukkel, kyk of jy 'n woord uit die vraag in die teks kan vind en lees dan die sinne waar die woord voorkom.)
11. Skryf nou jou antwoord neer.
12. Maak seker jy het die instruksies vir die beantwoording van die vraag gevolg, en dat jy 'n netjiese volledige antwoord geskryf het wat sin maak en die vraag beantwoord.
13. ONTHOU: Dink voor jy skryf – jou antwoord(e) moet in die eerste sin(ne) wees. Beantwoord die vrae direk. Moenie lang omslagtige antwoorde skryf nie.

14. Herformuleer die woorde van die teks as jy gevra word om dit in jou eie woorde te skryf.
15. Moenie 'n aanhaling uit die teks neerskryf as dit nie gevra word nie.
16. Vir waar-/onwaar-/feite-/meningsvrae, gee ook die rede/motivering/aanhaling soos gevra. Moenie een deel van die antwoord weglaat nie.
17. Oop vrae: maak seker dat jy 'n gepaste rede of motivering verskaf.
18. Skryf die vraagnommers soos op die vraestel.

Onthou: jy kan volpunte behaal, want die antwoorde is voor jou!

VISUELE TEKS (grafieke, diagramme, tabelle, spotprente, ens.):

- ✓ Jy moet hierdie soort teks noukeurig **lees** en **kyk**.
- ✓ Vrae kan gestel word oor die **woorde** sowel as die **visuele aspekte** (prent/foto/tekening/grafiek).
- ✓ Watter voorwerpe/mense/diere/ kom in die visuele teks voor?
- ✓ Wat is die funksie van die voorwerpe /mense/diere in die visuele teks?
- ✓ Verduidelik wat elke karakter doen.
- ✓ Waar is die voorwerpe/mense diere geplaas? Voorgrond? Agtergrond? Waarom?
- ✓ Wat kan jy uit die gesigsuitdrukings, kleredrag en liggaamshouding aflei?
- ✓ Vergelyk en beskryf die gesigsuitdrukings (en emosie) van die verskillende karakters.
- ✓ Watter woorde kom in die visuele teks voor?
- ✓ Wat beteken hierdie woorde normaalweg en wat beteken dit in die visuele teks?
- ✓ In 'n spotprent: Waarmee/ met wie word daar spot gedryf? Wat is die spotprenttekenaar se houding teenoor die saak?
- ✓ In grafieke/tabelle/tydlyne/diagramme: Hoe vergelyk die data met mekaar? Let veral op stygings, dalings, 'n inskrywing wat baie van die res verskil Gebruik die korrekte woordeskat (stying, daling, toename, afname, vermeerder, verminder, ens.)
- ✓ Watter simbole/beelde kom voor?
- ✓ Hoe vul beeld en woord mekaar aan?
- ✓ Wat is die rol van die agtergrond in die visuele teks?
- ✓ Die verband (ooreenkoms of verskil) tussen die visuele teks en die transaksionele teks/prosateks
- ✓ In hierdie afdeling word vrae oor drie **teksoorte** gestel: 'n advertensie, strokiesprent(e) en 'n prosateks.

Advertensies:

Vrae kan gestel word oor advertensietegnieke (dit sluit die visuele aspekte in) sowel as oor taalaspekte.

Advertensietegnieke (Middels wat die kopieskrywer gebruik om die leser te oorreed en te manipuleer):

- Lettertipe en lettergrootte, vetdruk en skuinsdruk
- Tipografie (hoe die advertensie op papier gedruk is)
- Foto's/prente/beelde
- Herhaling (van woorde of klanke, veral alliterasie en assonansie)
- Statistiek
- Informele trant (praat met die leser asof hy/sy 'n vriend is)
- Gebruik 'n bekende persoon om die produk te adverteer/ as "getuie" van die gehalte van die produk
- Idiomatiese taalgebruik, woordspeling
- Kontras
- Vraagsinne en stelsinne (bv. Wil jy graag ryk wees? Ons het die antwoord.)
- Slagspreuke
- Alledaagse omgangstaal en uitdrukings (bv. Eish!)

Hoe manipuleer/ oorreed hierdie tegnieke?

- beklemtoon die produk/geleentheid/diens;
- versterk die boodskap (van die maatskappy);
- doen 'n sielkundige beroep op die leser (bv. laat die leser gemaklik/trots/spesiaal voel)

Hoe "lees" 'n mens 'n advertensie?

- Wat sien jy in die advertensie?
- Wat is die uitleg van die advertensie (hoe is die basiese komponente gerangskik?)
- Watter tekens en simbole kom voor en hoe beïnvloed dit die impak van die advertensie?
- Hoe wissel die lettertipe en lettergrootte?
- Indien karakters voorkom: Hoe lyk hulle?
- Wat kan jy uit die agtergrond aflei?
- Verskaf die taalgebruik/beelde bloot inligting, of help dit om emosionele respons te ontlok?
- Watter woorde/uitdrukkings help om te oorreed en te manipuleer?
- Watter handeling vind in die advertensie plaas en waarom is dit belangrik?
- Watter produk/diens word geadverteer?
- Wie is die teikengroep?
- Watter sosiologiese, politiese, ekonomiese of kulturele houding word deur die advertensie gereflekteer?
- Funksie van grafiese elemente: prente en/of foto's; opskrifte; lettersoorte en lettergroottes; spasiëring en ontwerp (ook die gebruik van oop wit spasie); en slagspreuke/trefsinne?
- Funksie van taalaspekte: die gebruik van leestekens; slagspreuke; emotiewe taalgebruik; retoriese tegnieke; herhaling; die gebruik van figuurlike taal; alliterasie; assonansie?
- Wat word op die voorgrond geplaas?
- Wat is die verband tussen die woorde en beelde?

AFDELING B: OPSOMMING

1. Lees en merk wat gevra word. Let op spesifieke opdrag (wenke/voordele/nadele/eienskappe/vereistes, ens.) Maak seker dat jy die instruksie verstaan.
2. Lees die teks noukeurig deur sodat jy verstaan wat die inhoud beteken.
3. Lees die teks 'n tweede keer en onderstreep die feite wat by die vraag pas met potlood.
4. Daar moet 7 feite wees. As daar meer is, kies die sewe wat die beste by jou opdrag pas. Let op dat daar soms 'n inleidende en/of slotparagraaf is met geen feite nie.
5. Eerste weergawe: Skryf die feite uit die teks in potlood langs mekaar, **in volsinne**, neer. Verander die sinne uit die leesstuk effens sodat dit nie meer presies soos in die leesstuk lyk nie. Moenie die bedoeling van die oorspronklike teks verdraai nie.
6. Tel jou woorde en kyk dat dit nie meer is as wat gevra word nie.
7. Maak seker jou feite is in volsinne geskryf.
8. Gee net een feit per sin en moenie feite herhaal nie.
9. Skryf nou jou finale opsomming netjies in pen **in 'n paragraaf** neer.
10. Moenie 'n opskrif skryf nie.
11. Tel die woorde van die finale opsomming en skryf dit onder die opsomming neer.
12. Trek nou 'n streep deur die eerste weergawe

AFDELING C: TAALSTRUKTURE EN -KONVENSIES

WOORDESKATUITBREIDING/-ONTWIKKELING EN TAALGEBRUIK

Herkoms van Afrikaanse woorde:

- Woorde word geleen. (**leengoed**) woorde oorgeneem uit ander tale
- Woorde is geërf. (**erfgoed**) woorde wat ons van Nederlands gekry het toe ons taal ontstaan het
- Woorde word nuut gevorm. (**eiegoed**)

TAALVERSKYNSELS (PLANKVAT)

Pleonasme/woorddoortolligheid

- ✓ Die onnodige herhaling van woorde in 'n sin waar die betekenis van die een woord alreeds in die ander woord opgesluit is, bv. *'n ronde sirkel, 'n dooie lyk, te voet loop, ek persoonlik, kort mini*

Leenwoorde/leengoed

- ✓ Dit is woorde wat Afrikaans aan ander tale ontleen het.
Bv. *baie, blatjang* (Maleis); *casanova* (Italiaans); *ubuntu, stokvel, lapa* (Afrikatale); *rugby, krieket* (Engels); *restaurant* (Frans); *wok* (Chinees); *tsoenamie/tsunami* (Japannees)

Analogie ('n manier hoe eiegoed gevorm word)

- ✓ Nuwe woorde en vorme ontstaan **na die voorbeeld van** dié wat reeds bestaan.
  - Na die voorbeeld van *gesing* word verkeerdelik *geverstaan, gehersien* en *gebelowe* geskep.
  - Nuutskeppings word dikwels na analogie van bestaande woorde gevorm, bv. *teleskoop, telegram, telefoon, teleporteer, telematies*

Nuutskepping/neologisme ('n manier hoe eiegoed gevorm word)

- ✓ Dit is **nuwe woorde** wat geskep word om name vir nuwe uitvindings te gee.
Bv. *skandeerder, sellulêre telefoon, tabletrekenaar, gonswoord* ("buzz word"), *rymklets/rymkletser* ("rap"/"rapper"), *toepassing/toep* ("App")

Kontaminasie ('n manier hoe eiegoed gevorm word)

- ✓ **Twee woorde** of uitdrukkings met min of meer dieselfde betekenis word gemeng om een woord te vorm.
Bv. *aanbetref* = (aangaan + betref); *afeindig* = (afsluit + eindig); *verassureer* = (verseker + assureer); *broodnoodsaaklik* = (broodnodig + noodsaaklik)

Volksetimologie ('n manier hoe eiegoed gevorm word)

- ✓ Uit onkunde of grappenderwys verander mense sommige vreemde woorde sodat dit Afrikaans kan klink en lyk; so word nuwe Afrikaanse woorde gevorm.
Bv. **baiesukkel** en **kosmyniks** (vir die Engelse "*bicycle*" en "*cosmetics*"); **oliekolonie** (vir die Franse "*eau-de-cologne*"); **vir botter of vir wors** (vir die Engelse "*for better or for worse*")

Anglisisme

- ✓ Dit is uitdrukkings wat na die voorbeeld van Engels gevorm is terwyl daar 'n Afrikaanse alternatief is, bv. *meer interessant* i.p.v. *interessanter*; *interessantste* i.p.v. *mees interessantste*; *ek geniet myself* i.p.v. *ek geniet dit*; *vang die grap* i.p.v. *snap die grap*

Toutologie (stapelvorme)

- ✓ Dit is die opeenstapeling van woorde/woorddele met dieselfde betekenis.
- ✓ Dit kom **in een woord** voor, bv. *graftombe* (graf = tombe); *brokstuk* (brok = stuk); *kabeltou* (kabel = tou); *kweekgras* (kweek = 'n soort gras); *damwal* (In Nederlands beteken *dam* = wal); *mandjietjie/meisietjie* (= dubbele verkleiningsuitgang); *kinders* ('n dubbele meervoudsuitgang kom voor, want in Nederlands dui -er alreeds meervoud aan en in Afrikaans word nog 'n -s bygevoeg.)

BETEKENISLEER (SEMANTIEK)

Sinonieme

- ✓ Dit is woorde met min of meer dieselfde betekenis, bv. Die **grot/spelonk** is baie donker.

Antonieme

- ✓ Dit is woorde met die teenoorgestelde betekenis, bv. Die **arme** bedel kos by die **ryke**.

Paronieme

- ✓ Woorde waarvan die **stam** (basisvorm) **dieselfde** is, maar die **spelling** en **betekenis** verskil.
Bv. Ons besittings is **kosbaar**. Die grap is **kostelik**.

Polisemie

- ✓ Dit is woorde waarvan die **uitspraak** en **spelling dieselfde** is, maar die **betekenis** verskil.
- ✓ Daar is 'n **verband** is tussen die **oorsprong** van die woorde.
- ✓ Voorbeelde:
  - voet (= onderste deel): Die huis is aan die **voet** van die heuwel geleë. Sy skoen maak sy **voet** seer.
  - kruin (= boonste deel): Hy het tot by die **kruin** van die berg geklim. Sy het die **kruin** van sukses in haar loopbaan bereik.
  - skool (= groepering): Die **skool** kom vroeg uit. Die **skool** sardyne swem vinnig.
  - sport (= trap): Die leer se hoogste **sport** het gebreek. Sy het die hoogste **sport** in haar loopbaan bereik.

Homonieme

- ✓ Woorde waarvan spelling en uitspraak dieselfde is, maar die betekenis en **oorsprong** verskil.
Voorbeelde: Hy **kam** sy hare. Die hoenderhaan se **kam** is rooi.
  - **as**: oorblyfsels na 'n brand; onderdeel van 'n motor; indien
  - **by**: insek wat heuning maak; in die nabyheid
  - **eg**: nie vals nie; plaaswerktuig; huwelik

Homofone

- ✓ Dit is woorde waarvan die **uitspraak** dieselfde is, maar die **spelling** en **betekenis** verskil
Voorbeelde: Ons **reis** per trein. Ons eet baie **rys**.
ly (pyn ervaar) x **lei** (voorloop); **frank** (geldeenheid) x **vrank** (suur smaak)
fonds (geld) x **vonds** (iets wat gevind is); **end** (beëindig) x **ent** (gedeelte van/stuk pad)

Doeblette

- ✓ Dit is woorde met dieselfde **vorm** en 'n gemeenskaplike oorsprong, maar met 'n verskil in **betekenis**. Dit word ook **dubbelvorme/ tweelingwoorde** genoem omdat die vorm van die twee woorde baie na mekaar "lyk".
Voorbeelde: 'n **bondel** wasgoed, maar 'n **bundel** gedigte.
Die **vleis** is sag gekook. Die gees is gewillig, maar die **vlees** is swak.
Die beskuit is **bros**. Die emosionele meisie is **broos**.
Hy rook **tabak** en praat **twak**. Ek is 'n **lidmaat** van die kerk. 'n Arm is 'n **ledemaat**.
Die jagter **kwes** die bok. Die lelike woorde **kwets** my gevoelens.
Jy **prakseer** 'n plan. Sy **praktiseer** as dokter.

Een woord vir 'n omskrywing

- ✓ Voorbeelde:
  - Hy aanvaar dit (sonder voorwaarde) = onvoorwaardelik
  - Hy het (elke dag) geleer = daaglik
  - Die skool het vir (tydperke van tien jaar) nie 'n reünie gehou nie = dekades
  - Ons moes (sonder dat ons iets kon verrig) terugkeer = onverrigtersake

AFKORTINGS, VERKORTINGS, AKRONIEME

Afkortings

Bv. ADSL (administratiewe digitale subskripsielyn), ATKV (Afrikaanse Taal- en Kultuurvereniging), BA (Baccalaureus Artium), TV (televisie), hfst. (hoofstuk), m.b.v. (met behulp van), p.j. (per jaar)

Verkortings/inkortings

Die eerste lettergreep en die volgende konsonante (medeklinkers) word gebruik.

Bv. *faks* (*faksimilee*), *her* (*hereksamen*), *sel* (*selfoon* van *sellulêre foon* van *sellulêre telefoon*)

Akronieme/Letterklankwoord

'n Akroniem is uit een of meer beginletters van twee of meer woorde saamgestel en word as 'n woord uitgespreek.

Bv. *SARU* (**S**uid-**A**frikaanse **R**ugbyunie); *PIN* (**p**ersoonlike **i**dentifikasienommer); *VIGS* of *Vigs* (**v**erworwe **i**mmuniteits**g**ebreks**s**indroom); *UNISA* of *Unisa* (**U**niversiteit van **S**uid-**A**frika).

WOORDVORMING (MORFOLOGIE)

MORFEME:

- ✓ **Stam/basisvorm:** die kleinste woorddeel waarvan die betekenis in 'n woordeboek opgeteken is.
- ✓ **Voorvoegsel:** Dit is 'n woorddeel wat nie selfstandig kan optree nie en voor aan 'n stam of 'n ander woorddeel gevoeg word, bv. *herkou*.
- ✓ **Agtervoegsel:** Dit is 'n woorddeel wat nie selfstandig kan optree nie en agter aan 'n stam of 'n ander woorddeel gevoeg word, bv. *onherbergsaamheid*

NUWE WOORDE WORD GEVORM DEUR DIE VOLGENDE PROSESSE:

- ✓ **Samestelling:** 2 of meer stamme word saamgevoeg, bv. *wortel+saad=wortelsaad*, *lewe+skets=lewenskets*, *seun+skool=seunskool* (eerste woord in enkelvoud), *jas+sak=jassak* (eerste woord eindig op 'n s, tweede woord begin met 'n s).
  - Die **n** in *lewenskets* is 'n **verbindingsklank**. 'n Verbindingsklank het nie betekenis nie en is dus nie 'n morfeem nie – dit verbind slegs die twee stamme met mekaar.
  - Samestellings bestaan uit 'n:
    - kern** = laaste deel /die “hoofgedagte” van samestelling (bv. geskiedenis**boek**)
    - bepaler** = eerste deel van samestelling (bv. **geskiedenis**boek; **naslaan**boek)
- ✓ **Afleiding:** stam/basis plus minstens een **voorvoegsel** of **agtervoegsel**, bv. *werker* (*werk* = stam + *-er* = agtervoegsel); *versilwer* (*ver-* = voorvoegsel + *silwer* = stam); *swakkerig* (*swak* = stam + *-erig* = agtervoegsel); *verswakking* (*ver-* = voorvoegsel + *swak* = stam + *-ing* = agtervoegsel)
- ✓ 'n **Samestellende afleiding** bestaan uit 2 of meer stamme + **voorvoegsel** en/of **agtervoegsel**, bv. *beplanningsvergadering* = be+plan+ing+s+vergader+ing [s = verbindingsklank]; *metaalkleurig* = metaal+kleur+ig; *feeswenke* = fees+wenk+e
- ✓ **Klinkerwisseling (metamorfeme):** nuwe woorde word gevorm deur die klinker van die stam te verander, bv. *dink* – ***dunk***; *goud* – ***verguld***; *bied* – ***aanbod***; *geniet* – ***genot***, *spring* – ***sprong***
- ✓ 'n **Simpleks** is 'n woord wat uit slegs een woorddeel soos die stam/basis bestaan, en nie verder in betekenisvolle dele verdeel kan word nie, bv. *water*, *magistraat*, *skilpad*.
- ✓ 'n **Kompleks** is 'n woord wat uit meer as een woorddeel bestaan, soos afleidings, samestellings en samestellende afleidings, en wel verder in betekenisvolle dele verdeel kan word, bv. *ondergronds*, *gesing*, *bome*, *eetbaar*, *verander*

.....

BETEKENIS VAN MORFEME

voorvoegsels

- ont- = beroof van / wegneem (bv. onthoof)
- ont- = begin (bv. ontkiem)
- bio- = lewe (bv. biosfeer)
- be- = voorsien van (bv. beman)
- anti- = teen / gekant teen (bv. anti-rugby)
- ant- = teen (bv. antwoord)
- aarts- = opperste/ eerste/ oudste (bv. aartsvader)
- aarts- = baie / erg (bv. aartslui)
- ver- = verander van (bv. vervel)
- e- = elektroniese (bv. e-pos)
- tele- = ver / oor 'n afstand (bv. teleskoop, telefoon)
- mis- = verkeerd (bv. misverstand, mistasting)
- oer- = oud / oudste / eerste (bv. oermens)
- sub- = onder (bv. substandaard)
- ko- = saam (bv. koëdschool)
- bi- = twee (bv. bi-polêr = twee pole)
- aëro- = lug (bv. aërodinamies)
- on-/ a- = nie (bv. onmenslik; a-sosiaal)
- wan- = verkeerd(e) (bv. wanopvatting)
- hiper- = bo / bokant / oor (bv. hiperaktief)
- oudio- = hoor (bv. oudiovisueel)
- outo- = self (bv. outobiografie)

agtervoegsels

- aar = dui persoon aan (martelaar)
- aard = soort persoon (luiaard)
- agtig = soos (blomagtig)
- dom = versameling (rykdom)
- ery = voortdurende handeling (ryery)
- heid = dui besit van besondere eienskap aan (mooiheid)
- in = vroulik (heldin, vriendin)
- loos = sonder (foutloos)

BELANGRIK: In 'n toets of eksamen skryf jy slegs **die betekenis van die morfeem** neer.

Bv.

VRAAG: Wat is die betekenis van die voorvoegsel in *ontkiem*?

ANTWOORD: begin

KLANKLEER

Vokale (klinkers)

- ✓ 5 letters **a, e, i, o, u**

Die volgende word as dubbelklanke geskryf, maar as vokale uitgespreek en is dus nie diftonge
nie: **ie** (dier), **oe** (voel), **eu** (deur)

Diftonge

- ✓ 'n Samesmelting van twee vokaalklanke in dieselfde lettergreep
ai (baie); **aai** (kraai, baadjie); **ei / y** (veil, skyn);
eeu (meeu); **êi** (bedjie, tameletjie)
oi (toiings, hondjie); **ôi** (nôi); **ooi** (mooi, bootjie)
oei (groei); **ou** (woud); **ui** (kluis)

Konsonante (medeklinkers)

- ✓ b; d; gh; h; j; l; ch (China); f; g; k; p; s; m; n; ng; r; w; v; s; sj; t; x; z

affrikate (soort konsonante)

- ✓ **ts**: tsetse, tsaar, tsamma ('n woestynplant), Tsjeg, tsotsi
- ✓ **tj**: tjalie; tjello
- ✓ **dj**: kollege; **djin** ('n bonatuurlike wese)

Klankgrepe:

- ✓ **Klankgrepe** hou verband met hoe 'n mens die klanke uitspreek;
- ✓ **Klankgreepverdeling**: die verdeling van klanke soos 'n woord uitgespreek word
- ✓ Wenk: skryf net wat jy hoor, bv. a-se-blijf (asseblief); har-kie (hartjie)

Lettergrepe:

- ✓ **Lettergrepe** verwys na een of 'n aantal letters waarin 'n woord by skryf verdeel word.
- ✓ **Lettergreepverdeling** is die verdeling van woorde volgens hoe 'n woord gespel word.
- ✓ Verdeel:
  - voor 'n medeklinkerletter wat tussen klinkers staan, bv. *be-ker*
  - tussen twee medeklinkerletters wat tussen vokale staan, bv. *ek-sa-men*
  - tussen twee eenderse letters, bv. *pa-raf-fien*
  - tussen **n** en **g**, bv. *in-ge-ni-eur*; *an-gel*
  - tussen **s** en **j** as dit aparte klanke verteenwoordig, bv. *as-jas* (Indien **s** en **j** as een klank uitgespreek word, word die twee letters nie verdeel nie, bv. **ma-sjien**)

KLANKVERSKYNSELS [Almal Kan Kom Kuier Na Ons Op Pêrelberg Vergader (het)]

Assimilasie

- ✓ Naburige klanke beïnvloed mekaar: *aanpas* word *aampas*; *hoender* word *hoener*; *op die* word *oppie*

Klankverspringing (metatesis)

- ✓ Die r-klank ruil plekke met die klinker in onbeklemtoonde lettergrepe: *present* word *persent*; *granaat* word *gernaat*; *materiaal* word *teremiaal*; *turksvy* word *struksvy*

Klankweglating

- ✓ Klanke word voor, in die middel of agteraan 'n woord weggelaat: *lekker* word *lekke*; *woordvoerder* word *woordvoeder*; *apoteek* word *apteek*

Klanktoevoeging

- ✓ Klanke word voor, in die middel of agteraan 'n woord gevoeg: *begin* word *begint*;

Nasalering (en vokalisering)

✓ Die konsonant word deur die neus en soos 'n vokaal uitgespreek, bv. *wens*; *ons*

Ontronding:

✓ By die uitspraak van ronde klanke is die lippe nie gerond nie: *skeer* i.p.v. *skeur*

Oorronding

✓ By die uitspraak is die lippe te veel gerond: *teuspoed* i.p.v. *teëspoed*; *mô* i.p.v. *ma*

Palatalisasie

✓ Dit vind plaas wanneer die g-klank en k-klank as gj (sj) en kj (tj) uitgespreek word.

✓ *geel* word *gjeel*; *kerk* word *kjerk*; *bietjie* word *biechie*; *kindjie* word *kinchie*; *kind* word *kjind/tjind*;
gee word *sjee*; *meisietjie* word *meisiecjie*

Vokaalreduksie (vokaalverswakking)

✓ Die vokaal in 'n onbeklemtoonde lettergreep word tot 'n neutrale vokaal [ə] verswak, bv. *patat* word *petat*; *rusie* word *resie*; *portret* word *pertret*;

✓ Soms word lang vokale kort uitgespreek: *laat* word *lat*

SKRYFTEKENS

• Die deelteken

○ Dit dui die begin van 'n nuwe lettergreep aan waar uitspraakverwarring kan voorkom.

○ Voorbeelde: *geëet* (*ge+eet*); *beïnvloed* (*be+invloed*); *reünie* (*re+unie*); *diëte* (*di+e+te*);
posseël (*pos+se+el*), *finansiële* (*fi+nan+si+e+le*)

○ Waar woorde nie anders uitgespreek kan word nie, word deelteken nie geskryf nie, bv. *beaam*, *prieel*, *dieet*, *finansieel*

○ Ander voorbeelde: *aëronout*; *geëien*; *koöperasie*; *hidroëlektries*; *mikroörganisme*

• Die aksenttekens

○ Die **gravis** (`) word gebruik in gevalle soos *crèche*, *dè*, *nè*, *appèl*

○ Die **akuut** (´) word gebruik in gevalle soos *dié*, *attaché*, *cliché*. Die akuut word ook gebruik om beklemtoning aan te dui, bv. *móét*, *sál*, *wóú*, *nóg ...nóg*, *óf ..óf*

○ As 'n woord beklemtoon word, kom daar aksenttekens op **al die klinkers** in die beklemtoonde lettergreep, bv. *móét*, *wóú*, *vermóéd*. **Let wel:** *dié*, maar *dít*

• Die afkappingstekens

○ In Afrikaans dui dit **meervoud** (en **verkleining**) aan en nie besit nie.

○ Meervoud en verkleiningsvorme van woorde wat eindig op **i**, **o** en **u** en 'n **beklemtoonde a**, bv. *foto's*, *hoera'tjie*, *Hugo's*, *ma's*, *alibi's*, *balju's*

○ Meervoud en verkleining van afkortings, akronieme, letters, syfers en getalle, bv. *TV's*, *ID's*, *b's*, *l'etjie*, *r'e*, *8's/8'e*, *8'ie*, *1990's*

○ Meervoud en verkleining van eiename wat eindig op e, s wat in die enkelvoud nie uitgespreek word nie, bv. *Terblanche'e*, *Marais's*

○ Waar letters uitgelaat word: *daar's*, *hy't*, *s'n*

• Die kappie

○ Die kappie word op die vokale/klinkers (e,o,u,i) geplaas wat in 'n oop lettergreep 'n lang/gerekte klankwaarde het bv. *affêre*, *sê*, *rûe*, *môre*, *wîe*.

○ Die kappie word gebruik wanneer die e-klank in geslote lettergrepe wat op 'n enkelkonsonant eindig, 'n baie lang klankwaarde het, bv. *skêr*; *sekondêr*, *miljoenêr*

- Die **koppelteken**:

'n Koppeltekenwoord is **een woord**. Leer die volgende funksies **van die koppelteken**:

Wes-Kaap, Suidoos-Asië, Oos-Rand	saamgestelde geografiese naam waarin rigting voorkom
gr.12-klas, A-span, 30%-afslag, 100m-wedloop, DNS-molekuul, 4x4-bakkie, SANLAM-toekenning	verbindings met syfers, letters, simbole, afkortings en akronieme
sing-sing, gou-gou, so-so	herhalingsvorme/reduplikasies
direkteur-generaal, luitenant-kolonel	saamgestelde titel (meervoud = direkteurs-generaal)
eeue-oue, drie-uur, see-eend, bo-op, foto-omslag, na-aap, toe-eien	opeenvolging van vokale waar verwarring by die uitspraak kan ontstaan (LW: handarbeid word nie met 'n koppelteken geskryf nie)
Groot-Brittanje, Klein-Karoo	saamgestelde geografiese naam wat bestaan uit 'n eienaam plus 'n bepaling wat 'n byvoeglike naamwoord is
ru-koper, pronk-ertjie	om dubbelsinnigheid te vermy
ad hoc-komitee, in camera-bespreking	koppeling met Latynse woordgroepe
Graaff-Reinet, Midde-Ooste, Suid-Sotho	gekoppelde name van dorpe, lande, stede en tale
klem-in-die-kaak, piet-my-vrou	woordgroepsamestellings
linkerhand en -voet	weglaatteken
Jan-hulle, my pa-goed	verbinding met hulle of goed
drie-en-veertig OF drie en veertig	hoofelwoorde met en , met of sonder koppeltekens
ge-e-pos, eks-Blou Bul	voorvoegsel saam met afkorting/eienaam

LEESTEKENS

Die komma

- ✓ Dit skei sinne wat d.m.v. die voegwoorde *want* en *maar* verbind word: *Ek leer hard, want ek wil slaag. Hy oefen, maar sy maats speel net.*
- ✓ By die opnoem van 'n reeks s.nwe., wwe. en b.nwe., bv. *Ek eet graag appels, druive, spanspek en waatlemoen. Die man draf, swem en speel muurbal. In die winter lyk die populierbome asvaal, deurnat en leweloos.*
- ✓ Skei twee werkwoorde wat aan verskillende sinsdele behoort, bv. *As dit pap reën, moet jy skep.*
- ✓ Dit skei die aanspreekvorm van die res van die sin: *Neelsie, waarom leer jy nie?*
- ✓ Dit skei ekstra inligting/'n bystelling/'n parentese van die res van die sin: *Jan, ons kranige vleuel, het die wendrie gedruk. Die spreker, 'n bekende sakeman, het oor beleggings gepraat. Ek sal, as ek dit kan verhelp, dit nooit weer sê nie.*

('n Parentese is 'n woord/woorde/sinsdeel wat ingevoeg word in 'n sin om ekstra inligting te verskaf. Die parentese kan tussen kommas, tussen aandagstrepe of tussen hakies geplaas word.)

Die aandagstreep (–)

- ✓ Om die leser se aandag te vestig op die inligting wat ná die eerste aandagstreep volg.
- ✓ Die aandagstreep word gebruik om 'n parentese (met belangrike inligting) aan te dui, bv. *Die koringoes – wat beter as verlede jaar s'n is – behoort verligting te bring.*
- ✓ In die plek van 'n ellipsteken, 'n dubbelpunt of woorde soos **naamlik, te wete, byvoorbeeld** of **soos** gebruik om 'n verduideliking of 'n wending vooraf te gaan, bv. *Ek hou van werk – solank iemand anders dit doen.*

Hakies

- ✓ Dui ekstra inligting/bystelling/'n parentese aan, bv. *Toe hulle nog saam op skool was – voordat Janus na Gauteng vertrek het – het hulle drie saam gekuier.*
- ✓ Ouderdom kom tussen hakies as dit ná die persoon se naam verskyn, bv. *Me. Liz Marais (35) het in die hof verskyn.*

Die asterisk (*)

- ✓ Dit word gebruik om vir die leser aan te dui dat verdere inligting op 'n ander plek (bv. onder aan die teks/bladsy) gegee word.

Die kommapunt

- ✓ 'n Kommapunt word **tussen twee onafhanklike hoofsinne** gebruik, bv. *Die vereistes van die nuwe wet word elders bespreek; kyk hoofstuk 7.*
- ✓ 'n Kommapunt kan ook **in die plek van 'n voegwoord** gebruik word, byvoorbeeld: *Die diere het baie pyn terwyl ons hulle probeer help; hulle lyding is vreeslik.*

Die uitroepteken

- ✓ Dit word in die direkte rede gebruik om aan te dui dat die spreker se woorde 'n uitroep, bevel of opdrag is.
- ✓ Dit dui emosies soos verbasing, skok en verontwaardiging aan.
- ✓ Dit word ook gebruik om bevele, aanmoedigings of wense uit te druk, bv. *Tel op die papiere! Lank lewe die Republiek! Op die bruidspaar! God seën ons land!*

Beletselteken/ellips

- ✓ Dit dui aan dat 'n aanhaling onvoltooid is of dat daar 'n lang pouse is, bv. *Ek ... weet nie eintlik nie.*
- ✓ Dit dui ook aan dat letters, woorde of inligting uit 'n teks weggelaat is, bv. *My liewe ...!*
- ✓ Dit word gebruik om atmosfeer te skep soos spanning, afwagting, beklemtoning en onsekerheid.
- ✓ Dit dui 'n dramatiese kontras aan.

Dubbelpunt

- ✓ Direkte rede volg na 'n dubbelpunt, bv. *Onderwyser: "Waar bly jy so lank?"*
- ✓ Voor 'n lys artikels wat opgenoem word: *Ek moet die volgende koop: seep, sonbrandolie, koeldrank, seepoeier, maalvleis, melk en brood.*
- ✓ Voor 'n verduideliking: *Hier volg die instruksies vir die laai van jou selfoon se lugtyd: ...*
- ✓ Om te beklemtoon: *Daar is net een ding wat ek nie verstaan nie: ons weer!*

Aanhalingstekens (" ")

- ✓ Om iemand se direkte woorde aan te dui: *"Christien, ek moet met jou praat."*
- ✓ Dui aan dat 'n gedeelte uit 'n gedig of leesstuk aangehaal word.
- ✓ Dui aan dat woorde uit 'n ander taal gebruik word: *Vandag gaan julle 'n stuk lees wat met "radical honesty" te make het.*
- ✓ Om die aandag op 'n woord/begrip te vestig: *Die woord "groen" is deesdae 'n modewoord.*
- ✓ Enkelaanhalingstekens word net gebruik by 'n aanhaling binne 'n aanhaling. *"Toe ek om die hoek stap, vra iemand: 'Waarheen gaan jy?'"*
- ✓ Soms gebruik 'n mens aanhalingstekens om te wys dat iets ironies/figuurlik bedoel word, bv. *Die inbreker is "liefdevol" aan die kraag uit die huis begelei.*

HOOFLETTERS

- ✓ Eiename (name van enige iets) Piet, Oudtshoorn, Die Burger, Universiteit van Stellenbosch [Soortname word met kleinletters gespel, bv. kabeljou, springbok, geelhoutboom, mossie]
- ✓ Aanspreekvorme, bv. Juffrou, Ma, Oom
- ✓ Titels is altyd kleinletters, bv. dr., mnr., juf.
LET WEL: mnr. Du Preez, maar mnr. Jan du Preez of mnr. J. du Preez

WOORDSOORTE

- ✓ Wanneer woorde deel van 'n sin vorm, kry dit 'n **funksie** en **betekenisinhoud**.
- ✓ 'n Grondige kennis van woordsoorte is noodsaaklik om goed te kan spel en skryf. As jy byvoorbeeld weet dat *Afrikaans* 'n eienaam is, weet jy dat dit met 'n hoofletter geskryf word (want eiename word met hoofletters geskryf). As jy weet dat *verafrikaans* 'n werkwoord is, weet jy dat dit met 'n kleinletter geskryf word (want werkwoorde word met kleinletters geskryf).
- ✓ 'n Woord kan bv. in een geval as werkwoord optree en in ander geval as 'n selfstandige naamwoord. Ons noem dit funksiewisseling. Kyk na die volgende voorbeelde :
 Die skilpad se *dop* is baie hard. (s.nw) Die student *dop* sy toets. (ww.)
 Hulle leer 'n nuwe *dans* aan. (s.nw.) Sy *dans* by die sokkie. (ww.)

Selfstandige naamwoord (s.nw.)

Betekenis:	Gewoonlik een of ander ding, persoon, plek, saak, eienskap of gebeurtenis. (kan konkreet of abstrak wees)
Toets(e):	1. Kan daar 'n die of ' n voor die woord staan? 2. Het die woord 'n meervouds- of verkleiningsvorm?
Voorbeelde:	<i>stoel</i> > <i>die stoel, stoele, stoeltjie(s)</i> ; <i>hondehok</i> > ' <i>n hondehok, hondehokke</i>
Soorte: (SEMMAVyf)	<ul style="list-style-type: none"> • Soortnaam = konkrete dinge wat getel kan word (<i>stoel; hondehok</i>) • Eienaam = spesifieke persone, plekke, organisasies, publikasies, ens. kry gewoonlik nie 'n meervoud nie (<i>Oranjerivier; Microsoft; Die Burger</i>) Eiename word met hoofletters geskryf. • Massanaam = goed wat eintlik nie getel kan word nie; kry meestal nie 'n meervoud nie (<i>vleis; goud, sand, water, melk, meel, ens.</i>) • Maatnaam = beskryf 'n afgemete deel van 'n massanaam (<i>twee kilogram vleis; 'n sak goud, 'n lepel suiker, 'n dosyn eiers</i>). Let wel: woorde soos <i>sak</i> en <i>lepel</i> tree op as soortname wanneer hul nie hoeveelheid aandui nie. • Abstrakte selfstandige naamwoord = ontasbare dinge (<i>liefde; godsdiens; vriendskap</i>) <i>-heid, -ing, -isme, -skap</i>: agtervoegsels wat abstraksie aandui. • Versamelnaam = beskryf 'n groep soortname (<i>skool visse; trop skape</i>)

Verkleining van woorde wat op -ng eindig

- ✓ Eenlettergrepige woorde soos ring, ding, kring: kry **-etjie** (ringetjie, dingetjie, kringetjie)
- ✓ Meerlettergrepige woorde soos koning, piesang, vergadering:
  - Trek **g** deur; skryf **k** in plek daarvan neer.
  - Voeg **-ie** agteraan.
 koning; konink; koninkie✓ [koning=koninkie; konings=koninkies] vergadering; vergaderink; vergaderinkie [vergaderings=vergaderinkies] Moenie die meervoud vergeet nie.

Verkleinwoorde word soms gebruik om gevoel aan te dui.

Bv. onbelangrikheid (Ons mensies is tog so nietig.) **liefde** (My liefie.) **beskeidenheid** (Aanvaar hierdie geskenkie.) **minagting** (Wat dink die ventjie!) **simpatie** (Ag kindjie, wat makeer?) **spot** (Hy is mos Mammie se seuntjie.) **geringstelling** (Dis mos maar 'n ou grappie.) **vertroulikheid** (Omie, hoe gaan dit vandag?)

Selfstandige naamwoorde wat van ander woordsoorte afgelei is, byvoorbeeld:

skiet – skut; bou – bouer; gryp – greep; breed – breedte; senior – senioriteit; kweek – kwekery

Selfstandige naamwoorde in vaste verbindings, byvoorbeeld:

jou moses teëkom; deurslag gee; die aftog blaas; 'n geskil besleg; die draak steek (met); agterdog wek; 'n besluit neem; 'n keuse maak; 'n kontrak sluit; appèl aanteken

Voornaamwoord (vnw.) [**B** **P** **B**ou **A**lle **O**nderdele **O**orsee **W**aar **W**erkers **V**innig (is)]

Toets(e):	<ol style="list-style-type: none"> 1. Persoonlike voornaamwoord: Kan dit in die plek van 'n naam staan? 2. Besitlike voornaamwoord: Kan dit in die plek van "X se" staan?
Voorbeelde:	<ul style="list-style-type: none"> • Sy is mooi. (persoonlike vnw.) Dit is sy boek. (besitlike vnw.)
Soorte:	<ul style="list-style-type: none"> • Persoonlike voornaamwoord = <i>ek; jy; hy; sy; dit; ons; julle; hulle</i> • Besitlike voornaamwoord = <i>my/myne; sy/syne; haar/hare; ons; julle; hulle s'n</i> • Betreklike voornaamwoord = <i>wat; wie; wie se, waarop, waarmee, waarlangs, waardeur, op wie</i> <ul style="list-style-type: none"> ○ Gebruik altyd die voornaamwoord WAT as dit op mense, diere of dinge betrekking het, bv. Die man WAT daar loop, is siek. ○ WIE kan slegs saam met 'n voorsetsel gebruik word en dan verwys dit altyd na mense, bv. Die man met WIE ek praat, is my oom. Die seun WIE se boek ek geleen het, sit langs my in die klas. • Aanwysende voornaamwoord = <i>hierdie; daardie; dié; sulke</i> • Onbepaalde voornaamwoord = <i>niemand; iets</i> • Onpersoonlike voornaamwoord = <i>dit (bv. Dit reën; natuurverskynsels)</i> • Wederkerende voornaamwoord = Bv. Ek skaam my. Hy misgis hom. <i>Ek was myself. Hy benadeel homself</i> • Wederkerige voornaamwoord = <i>mekaar</i> – Hulle groet mekaar; Die paartjie gee mekaar die regterhand [Onthou: meervoud] • Vraende voornaamwoord = <i>wie; wat; waar, wanneer; waarom; hoekom</i>

Byvoeglike naamwoord (b.nw.)

Betekenis:	Beskryf 'n eienskap van 'n selfstandige naamwoord of voornaamwoord
Toets(e):	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kan dit voor 'n naamwoord staan, asook ná die koppelwerkwoord en steeds iets sê oor die naamwoord? 2. Het die woord trappe van vergelyking?
Soorte:	<ul style="list-style-type: none"> • Attributief = staan voor die naamwoord ('n <i>kort rok; die opgewonde gehoor</i>) • Predikatief = staan ná die naamwoord; volg gewoonlik ná 'n koppelwerkwoord (<i>Die gehoor is opgewonde; Dit raak/word/is/lyk donker.</i>)

Verbuiging van die byvoeglike naamwoord

- Attributiewe byvoeglike naamwoorde word soms deur middel van 'n agtervoegsel verbuig, bv. *Hoë (hoog) bome. Die lae (laag) brug.*
- Die verboë vorm verkry soms 'n figuurlike betekenis, byvoorbeeld *duur geskenk / dure ondervinding; gryse hare / gryse verlede; nou bergpas / noue ontkoming*

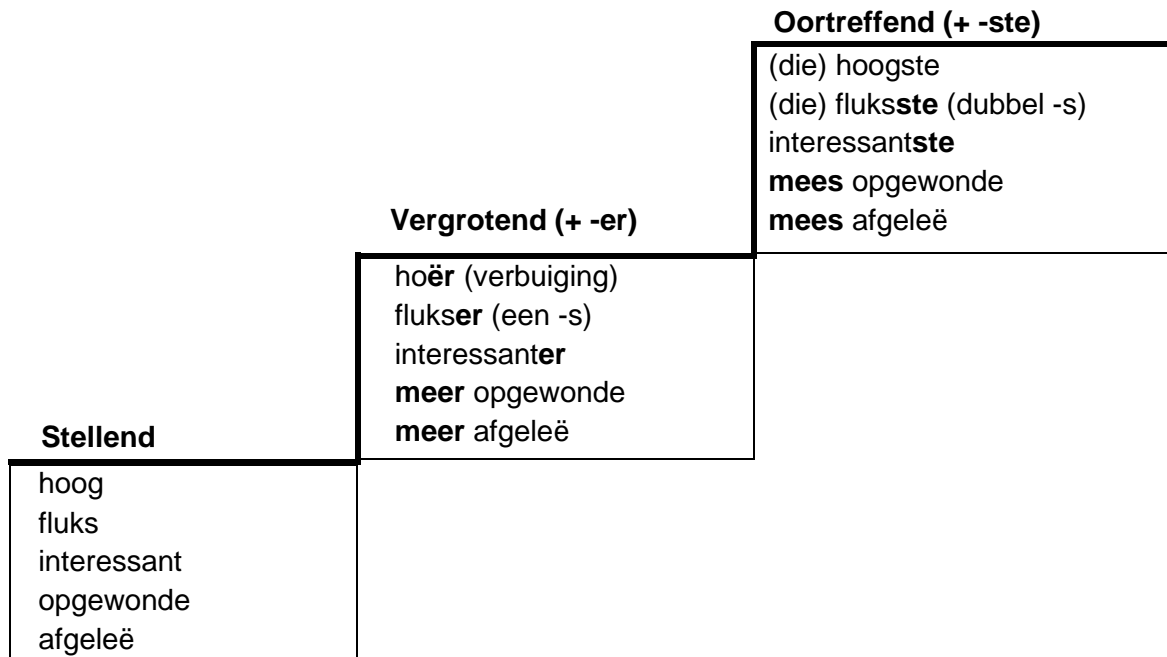
Byvoeglike naamwoorde in vaste verbindings, byvoorbeeld:

jou **dure** plig; die **gryse** verlede

Intensiewe vorme

- Intensiewe vorme is byvoeglike naamwoorde in die versterkende graad.
- Moenie verwar met trappe van vergelyking nie!
- Onthou: intensiewe vorme is altyd een woord, behalwe by **wawyd oop** en **nugter wakker**.
- Skryf jou antwoord só neer dat die nasiener nie moet twyfel of dit los of vas geskryf is nie.
- Voorbeelde: doodhonger; wondermooi; hemelhoog; plankdun; rietskraal; windskeef; broodnodig; propvol; stampvol; dolgelukkig; engelrein.
- die verboë vorm, bv. 'n hemelhoë boom

Trappe van vergelyking

- ✓ Woorde op **e-uitgang** kry **meer** en **mees**
- ✓ Gee **net** die antwoord; die eerste een word nagesien
- ✓ Jy moet die antwoorde korrek spel, bv. woesste [**eindig op 'n -s, begin met 'n -s**]
- ✓ Dubbele trappe van vergelyking (**mees** interessant**ste**, **meer** bekender) is **verkeerd**.
- ✓ **Leer die onreëlmatige trappe van vergelyking:**

Stellend	Vergrotend	Oortreffend
graag	liewer	(die) graagste
bietjie/weinig/min	minder	(die) minste
kwaad	kwater	(die) kwaadste
laat	later	(die) laatste
ver	verder	(die) verste
erg	erger	(die) ergste
naby	nader	(die) naaste
goed	beter	(die) beste

Werkwoord (ww.)

Betekenis:	Gewoonlik een of ander aksie of proses (al kan dit soms abstrak wees)
Toets(e):	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kan jy hy of sy voor die woord gebruik (m.a.w. kan iemand dit doen/uitvoer)? 2. Het die woord 'n verledetydsvorm?
Voorbeeld:	<ul style="list-style-type: none"> • <i>speel</i> > <i>Hy speel</i>; <i>het gespeel</i>
Soorte:	<ul style="list-style-type: none"> • Selfstandige werkwoord/hoofwerkwoord <ul style="list-style-type: none"> ○ Oorganklike werkwoord = met 'n voorwerp in die sin (<i>Hy eet pap</i>; <i>Sy kweek groente</i>) ○ Onoorganklike werkwoord = sonder 'n voorwerp in die sin (<i>Hy eet lekker</i>; <i>Sy stap graag</i>) ○ Deeltjewoorde is skeibare woorde (<i>Hy eet sy pap op</i> – <i>Hy sal sy pap opeet.</i>)

- **Koppelwerkwoord** = koppel die onderwerp aan 'n eienskap / **Koppel met die s.nw. of die b.nw.** (*Hy word 'n onderwyser (s.nw); Sy is skatryk (b.nw)*) (*is, was, word, lyk, skyn, blyk, ens.*)
- **Hulpwerkwoord van tyd** = **het** (*verlede tyd*) – *Hy het sy pap geëet.*
sal (*toekomende tyd*) – *Hy sal eet.*
- **Hulpwerkwoord van vorm** (die lydende vorm) = **is** en **word**. *Die kos word geëet. Die kos is geëet.*
- **Hulpwerkwoord van wyse/modale hulpwerkwoord** (dui 'n moontlikheid of waarskynlikheid aan): *kan; mag; moet; sal; wil; laat; gaan* (*Hy moet sy pap eet; Sy wil graag groente kweek; Ek mag so sê.*)

Deelwoorde

Soos die naam aandui, is 'n deelwoord eintlik 'n woord wat deels 'n werkwoord en deels 'n ander woordsoort is. Dit kan as 'n s.nw., b.nw., 'n bw. of 'n ander werkwoord gebruik word. Daar is twee soorte deelwoorde: voltooide (verlede) en onvoltooide (teenwoordige).

✓ Teenwoordige (Onvoltooide) deelwoorde

- Ons gebruik teenwoordige deelwoorde as die aksie nog besig is om plaas te vind. Ons voeg dan **-ende** of **-end** aan die einde van die woord, bv.:
Sy is horende doof, Afrikaans is 'n beskrywende taal.

✓ Verlede (voltooide) deelwoorde

- Wanneer die aksie reeds plaasgevind het, vorm 'n mens die deelwoord deur *ge-*vooraan en *-de*, *-te* of *-e* agter aan die woord te voeg.
- Daar is twee soorte *verlede* deelwoorde: **Swak en sterk verlede deelwoord**
- **Sterk verlede deelwoorde** kry gewoonlik 'n klankverandering, bv. *Hy het 'n gebroke hart.*
- Die **swak verlede deelwoorde** kry nie 'n klankverandering nie en word meestal in 'n letterlike betekenis gebruik, bv. *Die gesoekte misdadiger is nog nie gevind nie.*
- As die woord op **k** of **p** eindig, kry dit **ge-** + **-te**, bv.
(kook) water word gekookte water,
- As die woord op **f**, **g** of **s** eindig, kry dit **ge-** + **-te** of **ge-** + **-de**, bv.
(afstof) boekrak word afgestofte of afgestofde boekrak
(droog) vrugte word gedroogte of gedroogde vrugte

Die infinitief

Die infinitief is die basisvorm van die werkwoord, maar tree nie as 'n werkwoord op nie. Dit tree op as onderwerp of voorwerp in 'n sin en is dus 'n selfstandige naamwoord.

Dit is die werkwoord na “om te” of na “te”.

Voorbeelde: *Om te hardloop is lekker.* (infinitief: hardloop)

Hardloop is lekker. (infinitief: hardloop) [onderwerp van sin]

Dit het niks met my te doen nie. (infinitief: doen)

Ek leer swem. (infinitief: swem) [voorwerp van sin]

Bywoord (bw.)

Betekenis:	Beskryf die ww., 'n b.nw., 'n ander bw. of 'n telw.
Voorbeelde:	<ul style="list-style-type: none"> • <i>vinnig</i> > Hy <i>hardloop vinnig</i> (Hoe hardloop hy? <i>vinnig</i>) • <i>besonder</i> > Sy is besonder mooi (Hoe mooi is sy? <i>besonder</i>)
Soorte:	Daar is verskillende soorte bywoorde, waaronder: <ul style="list-style-type: none"> • bywoord van tyd [wanneer?] (<i>môre; gister</i>) • bywoord van plek [waar?] (<i>hier; daar</i>) • bywoord van wyse [hoe?] (<i>vinnig; trapsgewys</i>) • bywoord van graad (<i>besonder; baie; erg</i>) • bywoord van modaliteit (<i>dalk, darem, onmoontlik, beslis, asseblief</i>)
Bywoorde wat van ander woordsoorte afgelei is: beurt – beurtelings; gemak – gemakshalwe, berg – bergwaarts; groot – grootliks	
Bywoorde in vaste verbindings: Bywoorde en werkwoorde vorm dikwels vaste “pare”, byvoorbeeld: reikhalsend uitsien; terdeë geniet; plegtig belowe; mildelik bydra	

Telwoord (telw.)

Betekenis:	Dui aantal of rangorde aan
Voorbeelde:	<ul style="list-style-type: none"> • <i>sewentien</i> > 17; <i>derde</i> > 3de
Soorte:	<ul style="list-style-type: none"> • Hooftelwoorde<ul style="list-style-type: none"> ○ Bepaalde hooftelwoord = <i>een; twee; drie; ...</i> ○ Onbepaalde hooftelwoord = <i>baie; talle; horde</i> • Rangtelwoorde<ul style="list-style-type: none"> ○ Bepaalde rangtelwoord = <i>eerste; tweede; derde; ...</i> ○ Onbepaalde rangtelwoord = <i>laaste; soveelste</i>

Voorsetsels (voors.)

Betekenis:	Verhoudingswoorde en verbindingswoorde
Voorbeelde & Soorte:	<ul style="list-style-type: none"> • Verhoudingswoorde druk die verhouding tussen iets/iemand en iets/iemand uit, bv. <i>Ek staan langs die tafel. Die bord is op die tafel. Die man staan agter die pilaar. Die kind sit onder die boom. Die motor staan voor die huis.</i> • Verbindingswoorde: <i>Hy skryf met 'n pen. Die man praat deur sy nek. Die huis is te huur.</i>

Voegwoord (voegw.)

Betekenis:	Skakel twee sinne of sinsdele aan mekaar
Soorte:	Neweskikkende voegwoorde verbind twee hoofsinne met mekaar sonder dat die woordorde verander: <i>en, want, maar, of, dog, inteendeel.</i> bv. Die diamant is groot ; <i>inteendeel</i> , dis enorm. ; Ek ry fiets <i>en</i> sy ry saam. Onderskikkende voegwoorde verbind hoofsinne en bysinne met mekaar: <i>omdat, terwyl, indien, mits, nadat, ens.</i> bv. Die delwers sal terugkeer <i>sodra</i> hulle goud gevind het. (Die woordorde van die laaste sin – bysin – verander wanneer dit met die eerste sin – hoofsin – verbind .

Belangrik: Leer die leestekens wat saam met spesifieke voegwoorde gebruik word.

- Hy staan vroeg op, **dog** sy broer slaap laat. (Let op die komma voor en die normale woordorde ná die voegwoord) [Sinne: Hy staan vroeg op. Sy broer slaap laat.]
- Hy is nie slim nie; **tog** presteer hy baie goed. (Let op die kommapunt voor en die omgekeerde woordorde ná die voegwoord) [Sinne: Hy is nie slim nie. Hy presteer baie goed.]
- Sy kan nie optree nie, **aangesien** sy met vakansie is. (Let op die komma voor en die omgekeerde woordorde ná die voegwoord) [Sinne: Sy kan nie optree nie. Sy is met vakansie.]
- Ek gaan dit nie doen nie, **tensy** jy my help. (Let op die komma voor en die omgekeerde woordorde ná die voegwoord. Let ook op dat die eerste deel van die sin negatief/ ontkennend is en die tweede deel positief. tensy = behalwe as) [Sinne: Ek gaan dit nie doen nie. Jy help my.]
- Jy moet jou werk leer, **tensy** jy nie wil slaag nie. (Let op dat die eerste deel van die sin positief en die tweede deel negatief/ ontkennend is.) [Sinne: Jy moet jou werk leer. Jy wil nie slaag nie.]
- Hy is nie siek nie; **intendeel**, hy is perdfris. (Let op die kommapunt voor en die komma asook die normale woordorde ná die voegwoord) [Sinne: Hy is nie siek nie. Hy is perdfris.]
- Hy was siek; **nogtans** het hy gespeel. (Let op die kommapunt voor en die omgekeerde woordorde ná die voegwoord) [Sinne: Hy was siek. Hy het gespeel.]
- Sy motor het gebreek; **derhalwe** kon hy nie die funksie bywoon nie. (Let op die kommapunt voor en die omgekeerde woordorde ná die voegwoord) [Sinne: Sy motor het gebreek. Hy kon nie die funksie bywoon nie.]
- Hy is voor op die wa; sy broer, **daarenteen**, is baie beskeie. (Let op die plasing van die leestekens en die woordorde) [Sinne: Hy is voor op die wa. Sy broer is baie beskeie.]
- Sy het niks oor die toets gesê nie; **trouens** sy wil nie daaroor praat nie. (Let op die kommapunt voor en die normale woordorde ná die voegwoord) [Sinne: Sy het niks oor die toets gesê nie. Sy wil nie daaroor praat nie.]
- Dit het gereën; **gevolglik** kon ons nie buite speel nie. [Sinne: Dit het gereën. Ons kon nie buite speel nie.]

Tussenwerpsel

Sinoniem:	Uitroep
Betekenis:	'n Uitroep of uiting wat alleen kan staan. Dit druk emosie (verbasing, blydskap, hartseer, pyn, ensovoorts) uit.
Toets(e):	1. Kan die woord alleen staan in 'n sin? 2. Kan die woord gevolg word deur 'n uitroepteken of ellipsteken?
Voorbeelde:	• <i>Eina!</i> ; <i>Sjoe!</i> ; <i>Uhm ...</i> ; <i>Wow!</i>
Funksies:	• "Jitte!" druk verbasing uit. • "Foeitog!" druk bejammering uit. • "Eureka!" is 'n triomfantlike uitroep van ontdekking . • "Hiert!" word gebruik om skok of verwondering uit te druk.

Lidwoord (lw. / lidw.)

Betekenis:	Bepaal 'n naamwoord
Voorbeelde & Soorte:	• <i>die</i> (bepaalde lidw.) • <i>'n</i> (onbepaalde lidw.)

* Inligting oor Woordsoorte is gedeeltelik van *Beter Afrikaans* verkry.

✓ **Enkelvoudige** sin

- Dit is 'n sin met **een** gesegde, bv.

Die seun eet die lekkers. Die seun het die lekkers geëet.

GESEGDE: hoofwerkwoord (met of sonder 'n hulpww.): **eet/het geëet**

ONDERWERP: Wie of wat **eet/het geëet**? Die seun

DIREKTE VOORWERP: *Wie of wat word deur die seun geëet?* die lekkers

INDIREKTE VOORWERP: Aan/vir wie of wat word die aksie gedoen? Die seun gee vir sy hond kos. (*kos* is die direkte voorwerp)

- Dit kan deur middel van **bepalings** uitgebrei word.

✓ 'n **Saamgestelde** sin het **twee of meer** gesegdes.

- Dit bestaan uit een hoofsin plus 'n bysin/bysinne.

Bv. Die seun, wat siek is, kan nie die wedstryd speel nie.

✓ 'n **Veelvoudige** sin bestaan uit **twee of meer hoofsinne**. Die hoofsinne word deur neweskikkende voegwoorde soos **en, maar** en **want**, of deur die leestekens wat hierdie voegwoorde vervang, verbind.

Bv. Maandae oefen hulle aan tegniek **en** Dinsdae doen hulle fiksheidsoefeninge.

Die waterbeperkings is baie streng, **maar** ons sal dit seker kan oorleef.

Die waterbeperkings is streng – al die damme het min water.

Byvoeglike bepaling

- Een woord of groep woorde sonder 'n werkwoord/werkwoordelike deel;
- Meer inligting oor onderwerp of voorwerp (naamwoord)
- **Wenke:** As jy gevra word om 'n sin met 'n **byvoeglike bepaling** uit te brei:
  - Skryf 'n byvoeglike naamwoord voor die selfstandige naamwoord, byvoorbeeld: *Die seun eet appels.* → *Die **stout** seun eet appels.*
  - Begin deur die woord "**met**" onmiddellik na die onderwerp of voorwerp te skryf, byvoorbeeld *Die man lees 'n boek.* → *Die man **met die groen trui** lees 'n boek.*

Bywoordelike bepaling

- Een woord of groep woorde sonder 'n werkwoord/werkwoordelike deel
- Dit gee meer inligting oor gesegde/werkwoordelike deel
- **Wenke:** As jy gevra word om 'n sin met 'n **bywoordelike bepaling** uit te brei:
  - Die bywoordelike bepaling moet een van die volgende vrae beantwoord: **Hoe? (manier); Wanneer? (tyd); Waar? (plek); Waarom? (rede); In watter mate? (graad)**
  - Dit kan ook 'n enkele bywoord wees.
  - Voorbeelde: *Die seun eet **gulsig** appels. (Hoe?)*
*Die seun eet **elke dag** appels. (Wanneer?)*
*Die seun eet appels **by die huis/buite**. (Waar?)*
*Die seun eet appels **vir die lekkerte**. (Waarom?)*

Verskillende bysinne:

Byvoeglike bysin

- 'n Groep woorde met 'n werkwoord/werkwoordelike deel
- Dit brei die onderwerp of die voorwerp van die hoofsin uit, bv. Die man **wat daar loop**, is my oom.
- **Wenk:** As jy gevra word om 'n sin met 'n byvoeglike bysin uit te brei, begin met die woord "wat", bv. Die man wat die groen trui dra, lees 'n boek.

Bywoordelike bysin

- 'n Groep woorde met 'n werkwoord/werkwoordelike deel
- Dit brei die gesegde van die hoofsin uit: **Wanneer? Waar? Waarom? Hoe?**
- **Wenke:** As jy gevra word om 'n sin met 'n **bywoordelike bysin** uit te brei:
  - Die bywoordelike bysin moet een van die volgende vrae beantwoord: **Hoe? (manier); Wanneer? (tyd); Waar?(plek); Waarom?(rede); In watter mate? (graad)**
  - *Voorbeelde: Die seun eet appels **terwyl die son skyn.** (Wanneer?)
Die seun eet appels **waar niemand hom sien nie.** (Waar?)
Die seun eet appels **omdat hy daarvan hou.** (Waarom?)*

Gesegdesin

- As die hoofsin se gesegde 'n koppelwerkwoord is, is die bysin 'n gesegdesin.
Bv. *Dit lyk* (hoofsin) *of hy die skelm is.* (gesegdesin) [*lyk* (koppelww.)]

Onderwerpsin

- Dit is 'n bysin wat in sy geheel as onderwerp van die hoofsin optree, bv. **Wat jy doen**, is nie altyd reg nie.
- As DIT die onderwerp van die hoofsin is en die bysin kan in die plek van DIT gelees word, is die bysin ook 'n onderwerpsin, bv.

Dit is onmoontlik **dat ek met Afrikaans kan sukkel.**

↓
Onderwerpsin

Voorwerpsin

- Die bysin tree as voorwerp van die sin op, bv. Hy dink hy sal slaag.
Hy (onderwerp) dink (gesegde) hy sal slaag. (voorwerpsin)
- Wanneer 'n vraagsin met WAT van die hoofsin gevorm word en die bysin is 'n antwoord op die vraag, is die bysin 'n voorwerpsin, bv. Sy vra hoe laat hulle kom. [hoofsin: *Sy vra.*]
Sy vra (**wat?**) hoe laat hulle kom. = Die onderstreepte sinsdeel is die die antwoord op die vraag en dus die **voorwerpsin**.

ONTKENNENDE VORM

- ✓ In Afrikaans gebruik ons die dubbele *negatief*, bv. Ek gaan **nie** nou slaap **nie**. Die woorde **geen, g'n, nooit, niks, niemand, nêrens en geeneen** kry ook 'n **nie** aan die einde van die sin, bv. **Niemand** kom by ons kuier **nie**.
- ✓ As jy 'n vraagsin in die ontkennde vorm moet skryf, moet jou antwoord ook 'n vraagsin wees. Die sin: **Het jy al ooit so iets gesien?** word in die ontkennde vorm: **Het jy nog nooit so iets gesien nie?** **Het jy ooit so iets gesien?** word **Het jy nooit so iets gesien nie?**
- ✓ Leer die volgende veranderinge:

al/ reeds/ alreeds	nog nie
ooit	nooit
al ooit	nog nooit ... nie
êrens	nêrens
altyd	nie altyd nie OF nooit... nie
nog/steeds	nie meer nie
óf...óf	nóg... nóg
alles	niks nie/ nie alles... nie
al iets	nog niks nie

- ✓ **BELANGRIK: Moenie ontkenning saam met werkwoorde soos *belet, keer, voorkom, verbied, verhinder en verhoed* gebruik nie, bv.** Die twee werkers het aan die dak vasgeklou om te keer dat die wind die dak afruk.
[VERKEERD: Die twee werkers het aan die dak vasgeklou om te keer dat die wind die dak **nie** afruk **nie**. ✘ **EN** Die twee werkers het aan die dak vasgeklou om te keer dat die wind die dak afruk **nie**. ✘]

DIREKTE EN INDIREKTE REDE

- ✓ Die direkte rede bevat 'n persoon se **direkte woorde presies** soos hy/sy dit gesê en bedoel het.
- ✓ Die indirekte rede is 'n **oorvertelling** van **presies** wat 'n persoon gesê en bedoel het : DIE BETEKENIS VAN DIE SIN BLY DUS DIESELFDE.

Hoe om van die direkte na die indirekte rede oor te skryf:

1. Behou die tydsvorm **voor die dubbelpunt**.
2. Sit die voegwoord "dat" by. (OPSIONEEL). Indien "dat" bygevoeg word, staan die **werkwoord laaste**.
3. Laat die dubbelpunt en die aanhalingstekens weg.
4. Verander die woorde wat moet verander:

ek, jy, jou	VERANDER NA	hy/sy/haar
ons / julle		hulle
gister		die vorige dag
môre / oormôre		die volgende dag / twee dae later
vandag		daardie dag
verlede week		die vorige week
môreoggend		die volgende oggend
hierdie		daardie
ons s'n, julle s'n		hulle s'n
volgende jaar		die jaar daarna
eergister		twee dae gelede / tevore
nou		toe
M yne / joune		syne / hare
verlede jaar		die vorige jaar

5. Voeg woorde in wat nodig is sodat die sin reg kan lees.
6. Sorg dat die woordorde reg is.

SINSOORTE

- ✓ Stelsin: Die hond blaf buite
- ✓ Vraagsin: Waarom werk jy nie?
- ✓ Bevelsin: Stop dit nou dadelik!
- ✓ Uitroepsin: Sjoe, maar dit is goeie nuus!
- ✓ Seënwense: Hoop jy sal baie gelukkig wees.

LYDENDE (PASSIEF) EN BEDRYWENDE (AKTIEF) VORM

- ✓ Die **bedrywende** vorm begin met die onderwerp van die sin, bv. Jan (onderwerp) eet 'n appel. Die **lydende vorm** begin met die voorwerp van die sin, bv. 'n Appel (voorwerp) word deur Jan geëet.
- ✓ Die nuwe sin se **betekenis** en **tyd** moet dieselfde bly.
- ✓ Voorwerp en onderwerp ruil posisies.
- ✓ **Wenk: Gee aandag aan die omskakeling van veral die gesegdes:**

Bedrywende vorm	Lydende vorm
Teenwoordige tyd: Ek eet 'n appel.	'n Appel word deur my geëet .
Verlede tyd: Ek het 'n appel geëet.	'n Appel is deur my geëet .
Toekomende tyd: Ek sal 'n appel eet.	'n Appel sal deur my geëet word .
- ✓ Indien jy 'n sin wat in die **verlede tyd** staan in die **lydende vorm** moet skryf, moet jy **ALTYD** die werkwoord **is** gebruik.
- ✓ Tweede werkwoord staan aan die einde van die sin. Die seuns **het** pizzas **geëet**. → Pizzas **is** deur die seuns **geëet**. (Pizzas is geëet deur die seuns. = x)
- ✓ As daar in die bedrywende vorm nie 'n direkte voorwerp is nie, moet jy in die lydende vorm met **DAAR** begin, bv. Die kinders werk. → **DAAR** word deur die kinders gewerk.

Stappe:

- 1) Bepaal wat die Onderwerp, Gesegde en Voorwerp van die gegewe sin is (Dui dit aan met O, G en V).
- 2) Bepaal in watter TYD die gegewe sin geskryf is (Die tyd word deur die gesegde aangedui).
- 3) Skryf die sin in die ander vorm deur die O en V plekke te laat ruil.
- 4) Sorg dat die “nuwe” sin se **betekenis** en **tyd** dieselfde is as dié van die gegewe sin.
- 5) Onthou om “is” te gebruik as jy 'n sin wat in die verlede tyd staan, in die lydende vorm moet skryf.
- 6) Maak seker dat die “nuwe” sin se woordorde korrek is – tweede werkwoord aan die einde van die sin.

SINSWYSE

Onbepaalde wyse (Infinitief)

- ✓ Dit is die vorm van die selfstandige werkwoord wat nie altyd spesifiek aandui dat die handeling deur iets of iemand verrig word nie. Die infinitief word gewoonlik **ná te** of **om te** gebruik, bv.
  - Dis lekker **om te swem**. (Die infinitief is swem.)
  - (**Om te**) **Slaap** is noodsaaklik vir goeie gesondheid. (Die infinitief is slaap.)

Aantonende / aanwysende wyse

- ✓ Dit stel 'n handeling as **werklikheid** voor in die hede, verlede en toekoms, bv. *Ek eet 'n peer OF Ek sal 'n peer eet.*

Aanvoegende / toevoegende wyse

- ✓ Die handeling is nie soos by die aantonende wyse 'n werklikheid nie, maar 'n **moontlikheid, waarskynlikheid of wenslikheid**, bv. *Hy mag dalk die werkstuk voltooi. Hy sal seker nog die werkstuk voltooi. Miskien voltooi hy die werkstuk. Dalk voltooi hy die werkstuk.*

Gebiedende wyse

- ✓ Die handeling word as 'n **bevel, verlange, bede** of **versoek** voorgestel, bv. *Was die hond! Laat my asseblief gaan!* (**Die uitroepeteken is belangrik by die gebiedende wyse.**)

Vraende wyse

- ✓ Dit word deur 'n **vraagsin** aangedui, bv. Sal julle die werk doen? (**Die vraagteken is belangrik by die vraende wyse.**)

WOORDORDE IN SINNE

- ✓ Woordgroepe en sinsdele of frases moet in 'n bepaalde volgorde in 'n sin gebruik word: **onderwerp, (werkwoord 1), tyd, voorwerp, wyse, plek, (werkwoord 2), infinitief**
- ✓ Volgorde van byw. bepalinge: **TYD** (wanneer?), **WYSE** (hoe?), **PLEK** (waar/waarheen?)
Bv. Hulle gaan hierdie vakansie met hulle fietse langs die Weskus toer.

TYD   WYSE   PLEK

- ✓ Gebruik die akroniem **Sv1TOMPv2I** om seker te maak die woordorde in jou sinne is korrek.

Who what ? S Subject		When ? T Time	Who?/what? O Object	How ? M Manner	Where? P Place		To ... I Infinitive
Die seun	skryf	daaglik	sy werk	netjies	in sy boek		om goed te presteer.
Die seun	het	daaglik	sy werk	netjies	in sy boek	geskryf	om goed te presteer.
Die seun	sal	daaglik	sy werk	netjies	in sy boek	skryf	om goed te presteer.

VERBINDINGSWOORDE EN SINSVERBAND

'n Verbindingswoord is 'n woord of frase wat verskillende sinne of sinsdele aan mekaar verbind en daarmee 'n sekere verband tussen die sinne skep:

- ✓ Woorde wat **chronologiese verloop** aandui: *eerste / eerstens, tweede/ tweedens, voordat, nadat, wanneer, later, totdat, ter afsluiting, volgende, tans, voorheen, agterna*
- ✓ Woorde wat 'n **verduideliking / oorsaak en gevolg** aandui: *daarom, gevolglik, omdat, hieroor, aangesien, as gevolg van, toe te skryf aan, dus, daaruit volg dat*
- ✓ Woorde wat **proses** aandui: *eerste / eerstens, tweede / tweedens, derde / derdens*
- ✓ Woorde wat **vergelyk en teenstellings** (kontras) aandui: *dergelik, ooreenkomstig, verskillend, kleiner as, nogtans, maar*
- ✓ Woorde wat **orde van belangrikheid** aandui: *altyd, ter afsluiting*
- ✓ Woorde wat **ruimte-oriëntering** aandui: *bo, onder, links, regs*
- ✓ Woorde wat **veralgemening** aandui: *oor die algemeen, deur die bank*
- ✓ Woorde wat op **eie standpunt** dui: *volgens my, na my mening, myns insiens*
- ✓ Woorde wat op **klassifikasie** dui: *is 'n voorbeeld van, ressorteer onder, is deel van, inpas by, word gegroepeer met, is verwant aan*
- ✓ Woorde wat op **beskrywing** dui: *grootte, kleur, vorm, breedte, massa, lyk na*
- ✓ Woorde wat op **evaluering** dui: *goed, sleg, reg, verkeerd, belangrik, onbeduidend*
- ✓ Woorde wat op **definisie** dui: *word omskryf as, word gedefinieer as*
- ✓ Woorde wat op **samevatting** dui: *om saam te vat, om op te som, kortliks*

KRITIESE TAALBEWUSTHEID

<p>FEIT Stelling wat bewys kan word/op navorsing gegrond is</p>	<p><i>Bv. Die span het vyf doele aangeteken. Die statistiek dui aan dat 'n minimumloon nodig is.</i></p>
<p>MENING: Iemand se opinie/standpunt oor 'n saak, wat nie met bewyse ondersteun word nie.</p>	<p><i>bv. Wiskunde is die moeilikste vak op skool.</i></p>
<p>SOSIO-POLITIEKE EN KULTURELE AGTERGROND VAN TEKS EN OUTEUR</p>	<p>In 'n teks word sosiale werklikhede en kulturele verskynsels weergegee, bv. Die roman <i>Vaselinetjie</i> voer lesers na die wêreld van die kinderhuise waar die outeur, Anoeska von Meck, voorheen gewerk het.</p>
<p>DIE INVLOED WAT SELEKSIE EN WEGGLATING OP BETEKENIS HET</p>	<p>In 'n teks word sommige inligting doelbewus ingesluit om positiewe aspekte te beklemtoon of 'n standpunt te ondersteun, terwyl inligting wat dit nie ondersteun nie, verswyg/weggelaat word. Hierdie “tegniek” word dikwels in ooredende toesprake en advertensies gebruik. Die spreker/skrywer se voorkeure of houding teenoor die onderwerp kan uit sy/haar seleksie van inligting afgelei word.</p>
<p>VERHOUDINGS TUSSEN TAAL EN MAG</p>	<p>Taal is meer as blote kommunikatiewe instrument. Dit is 'n kragtige sosiale beheermeganisme wat nie net ons manier van dink beïnvloed nie, maar ook ons gevoelens en houdings teenoor sake, bv. 'n samelewing se ingesteldheid teenoor vroue.</p>
<p>MANIPULERENDE TAAL – hierdie begrip verwys na die emosionele taalgebruik wat adverteerders gewoonlik gebruik om mense te oortuig (te manipuleer) om 'n produk te koop.</p>	<p><i>“Hierdie tandepasta is die ongelooflikste produk vir die witste tande onder die son!”</i> <i>“As jy Old Spice gebruik, is jy 'n man.”</i> <i>“'n Vrou wat omgee vir haar man, koop lae-voetmargarine.”</i></p>
<p>OORREDENDE TAAL – taal wat gebruik word om mense te oortuig, sonder om hulle te manipuleer/deur korrekte feite/ sonder om staat te maak op hul emosies.</p>	<p><i>As jy sukses wil behaal, moet jy hard werk.</i> <i>Spaar vandag en en belê so in die toekoms.</i></p>
<p>EMOTIEWE TAAL/GEVOELSTAAL en NEUTRALE TAAL</p>	<p>Ons gebruik soms woorde wat oordrewe emosie aandui. Nadat hy twee dae lank gestap het, sal iemand dalk sê sy voete is vodde (in plaas van moeg). Die woord vodde laat die hoorder onmiddellik voel hoe erg seer/stukkend/moeg die spreker se voete is. Die woorde <i>seer/stukkend/moeg</i> beteken dieselfde as <i>vodde</i>, maar druk nie so 'n sterk emosie uit nie – dit word neutrale taal/woorde genoem.</p>
<p>STEREOTIPERING – stereotipering is 'n vereenvoudigde en veralgemeende idee wat mense oor iets, iemand of 'n groep het en daarmee volhard, ongeag wat die waarheid is.</p>	<p><i>Tieners is onverantwoordelik. Vroue is nie goeie motorbestuurders nie. Mans mag nie huil nie. Ouer mense weet nie veel van tegnologie nie.</i></p>

<p>VOORORDEEL – dit is wanneer daar 'n vooropgestelde idee/wanbegrip bestaan oor 'n spesifieke groep mense of 'n individu. Hierdie wanbegrip berus gewoonlik nie op feite/kennis nie en is baie keer onredelik.</p>	<p><i>“Ek sal versigtig wees om te glo wat hy sê, want hy is 'n politikus!”</i></p>
<p>PARTYDIGHEID – die geneigdheid om een idee/persoon/groep onbillik bo die ander te bevoordeel, tot nadeel van die ander</p>	<p><i>Bv. Die onderwyser verskoon die rugbyspelers as hul tuiswerk nie gedoen is nie, maar straf die tennisspelers vir dieselfde oortreding.</i></p>
<p>DENOTASIE – denotasie dui op die gewone/letterlike/saaklike en objektiewe betekenis van 'n woord.</p>	<p><i>“Die vliegtuig is in die wolke.” = Dit vlieg deur die wolke.</i></p>
<p>KONNOTASIE – konnotasie dui op die ongewone/afgeleide/ figuurlike betekenis van 'n woord.</p>	<p><i>“Hy is in die wolke.” = Hy is baie opgewonde/bly oor iets.</i></p>
<p>GEÏMPLISEERDE BETEKENIS – 'n verskuilde/indirekte boodskap [die teenoorgestelde van direkte betekenis]</p>	<p><i>“As ek tussen blomkool en patats moet kies, verkies ek eerder pampoens.”</i> <u>Direkte betekenis:</u> Ek hou van pampoens. <u>Geïmpliseerde betekenis:</u> Ek hou nie van blomkool nie, en ek hou ook nie van patats nie.</p>
<p>AFLEIDINGS</p>	<p>'n Gevolgtrekking maak, 'n oordeel uitspreek of 'n besluit neem ná deeglike oorweging, beredenering of debattering</p>
<p>AANNAMES</p>	<p>Bewerings/standpunte/perspektiewe/menings/sienings wat nie op deeglike navorsing/feite berus nie</p>
<p>ARGUMENTE</p>	<p>Redes om 'n idee, handeling of teorie te ondersteun.</p>
<p>TAALVARIËTEITE bv. Kaapse Afrikaans, Namakwalandse Afrikaans, Griekwa-Afrikaans, Standaardafrikaans, bendetaal, tienertaal</p>	<p>Verskillende vorme van die taal wat gewoonlik in verskillende situasies gebruik word. Standaardafrikaans is net 'n variant, nie “korrekte” Afrikaans nie. Bv. Die partytjie was lekker! (Standaardaf.) Wow, die paartjie was cool ! (tienertaal)</p>